

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС: перспективи розвитку вищої освіти України

Матеріали VII Міжнародної наукової конференції
“Модернізація вищої освіти України в умовах
Болонського процесу: аналіз вітчизняного досвіду
і перспективи розвитку”,
м. Одеса, 29–31 травня 2007 р.
і VIII Міжнародної наукової конференції
“Стан і перспективи розвитку вітчизняної системи
вищої освіти в контексті Болонського процесу”,
м. Судак (Автономна Республіка Крим), 13–16 вересня 2007 р.

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2008

ББК 74.58(4УКР)я43
Б79

Відповідальний редактор В. М. Чирков
(видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”)

Болонський процес: перспективи розвитку вищої освіти
Б79 України: Матеріали VII Міжнар. наук. конф. “Модернізація вищої освіти України в умовах Болонського процесу: аналіз вітчизняного досвіду і перспективи розвитку”, м. Одеса, 29–31 трав. 2007 р. і VIII Міжнар. наук. конф. “Стан і перспективи розвитку вітчизняної системи вищої освіти в контексті Болонського процесу”, м. Судак (Автономна Республіка Крим), 13–16 верес. 2007 р. — К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. — 368 с.: іл. — Бібліогр. в кінці статей.

ISBN 978-966-608-846-1

У пропонованому збірнику наукових праць висвітлюються проблеми реформування системи вищої освіти України, трансформації освітньої системи країни в умовах розвитку постіндустріального суспільства. Вища освіта розглядається в контексті державної політики України.

Для науковців, державних службовців, менеджерів освіти, викладачів і студентів, які навчаються за такими напрямками і спеціальностями: державне управління, політологія, менеджмент, маркетинг, педагогіка, міжнародні відносини.

ББК 74.58(4УКР)я43+74.58я43

ISBN 978-966-608-846-1

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2008
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2007

Зміст

Розділ І

МОДЕРНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ: АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

9

Триняк М. В., Руденко С. О.

Вища освіта України в контексті Болонського процесу:
організація і правовий аспекти

10

Гурч Л. М.

Приєднання України до Болонського процесу:
“за” і “проти”

21

Унинець-Ходаківська В. П., Мацелюх Н. П.

Вплив Болонського процесу на систему навчання
та управління у сфері вищої освіти України

35

Кулишова Т. В.

Проблемы адаптации высшего образования Украины
к Болонским стандартам

41

Зінченко М. В.

Розвиток соціалізаційного потенціалу вищої школи
та модернізація дозвільних практик як напрями
соціальної політики

46

Зінченко М. В., Шевчук Н. А., Коваленко О. В.

Соціокультурний статус соціалізаційного процесу:
класична традиція та сучасність

50

Медведев В. А.

Общественность как фактор демократизации
образования

53

Шевчук Н.

Социокультурная детерминация специальных
событий в практике функционирования вуза

58

Пономарьов О. С., Шпатенко С. А.

Болонський процес і розвиток вищої освіти в Україні

61

Пономарьов О. С., Шпатенко С. А.

Доцільні шляхи розвитку вищої школи України
в умовах Болонського процесу

64

РОЗВИТОК СОЦІАЛІЗАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИЩОЇ ШКОЛИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЬНИХ ПРАКТИК ЯК НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Відомо, що істотним чинником посилення інтеграційних процесів у Європі стало прискорене реформування системи вищої освіти в більшості сучасних європейських держав у напрямі формування загального європейського освітнього простору. Слід зазначити, що серед сучасних дослідників доволі поширеною є думка, що практичне вирішення завдань формування єдиного європейського простору вищої освіти є важливою передумовою якісної перебудови самого інституту вищої освіти. Стимулом такої перебудови, на думку польського вченого К. Павловського, є те, “що європейські навчальні заклади не витримують конкуренції у глобальному масштабі із навчальними закладами більшості країн-партнерів Європи” [3, 28]. Саме тому ефективне вирішення завдання посилення конкурентоспроможності європейських інститутів освіти, як вважають вчені, може бути лише на шляху їх інтеграції в загальний європейський освітній простір. “Розвиток структури європейської освіти до 2010 року, — як зазначає Б. Головка, — є найважливішим завданням, яке стимулює плідну співпрацю національних інститутів вищої освіти в Європі. Країни учасниці прагнуть встановити об’єднані представницькі структури в системах європейської вищої освіти, через які висунуто ряд вимог, та реалізувати їх у структурі Болонського процесу. Зокрема, на перше місце висувається вдосконалення мобільності студентів і викладачів, визначення показників рівня та гарантій якості навчальних програм” [1, 233].

Загалом, погоджуючись з такими оцінками, варто підкреслити також те, що структуру європейського простору вищої освіти, згідно з положеннями Болонської декларації, становлять два цикли — студентський і післядипломний. Поєднання цих двох циклів, на нашу думку, сприяє посиленню соціалізаційного потенціалу системи вищої освіти, зокрема в аспектах розвитку набутих знань і вмінь основних суб'єктів освітнього процесу та реінтеграції їхнього професійного досвіду.

Водночас, процес входження України, як й інших пострадянських країн, в європейський освітній простір на практиці виявився досить суперечливим. Зазначимо, що головну причину цих суперечностей деякі вчені вбачають у реальних слабкостях національних економік пострадянських країн, тобто в тому, що на підтримку та розвиток освіти державою виділяється недостатньо бюджетних асигнувань.

Така ситуація загалом призводить до концептуальної аморфності державної освітньої політики, а більш конкретно — відсутній ефективний механізм управління системою вищої освіти в цілому. І справді, якщо детальніше розглянути й проаналізувати особливості відтворення валового внутрішнього продукту України за останні десять років, то нескладно зробити досить сумний висновок, що ресурсні можливості держави з реального забезпечення громадянам конституційних гарантій на безкоштовне отримання вищої освіти неухильно звужуються. Про це свідчить і прогресуюча комерціалізація державних вузів, для яких комерційний режим функціонування в деяких випадках є порушенням існуючих конституційних норм, що визначають зміст і характер соціальних прав громадян України. Тому багатьма фахівцями вже усвідомлена необхідність досить радикального оновлення юридичного базису освітньої політики.

На нашу думку, перспективну концептуальну стратегію такого оновлення пропонують В. Судаков, Р. Алієв та О. Доброгорська: “В умовах ринкових трансформацій ефективна освітня політика щодо системи вищої школи, на наш погляд, можлива лише як інноваційна стратегія соціально-адекватного менеджменту. У цій перспективі найбільш значущим є врахування обставини реального існування в більшості пострадянських країн недержавної системи вищої освіти, яка у нинішніх умовах виступає досить активним та ініціативним суб'єктом освітньої

політики. Отже, сучасна соціально-адекватна освітня політика повинна розроблятися на основі принципу полісуб'єктності, тобто на основі діалогу, а в ідеалі — консенсусу, державних і недержавних інститутів вищої освіти. На жаль, існуючі конституційні норми в Україні та в інших пострадянських країнах, затверджуючи державний монополізм у пріоритетах освітньої політики, по суті, не формують політико-юридичну основу для такого діалогу” [4, 200].

Вочевидь також, що подальші перспективи розробки соціально адекватної освітньої політики як технологічного інструмента управління системою вищої школи є реально можливими лише в контексті цілеспрямованого поглиблення процесу демократичної трансформації України та її інтеграції у світове співтовариство розвинених постіндустріальних держав.

Як відомо, в суспільстві постіндустріального типу економічною основою його добробуту є не виробництво товарів, а виробництво знань, що є закономірним наслідком процесу перетворення науки в безпосередню продуктивну силу. Варто також враховувати те, що в більшості сучасних постіндустріальних країн майже весь науковий потенціал є сконцентрованим у системі вищої освіти, яка функціонально орієнтована як на підготовку високопрофесійних кадрів, так і на інноваційне оновлення наукових знань і розробку нових прогресивних технологій.

Такий інституційний статус системи вищої освіти дозволяє їй утвердитися як пріоритетний інституційний сектор суспільного життя, розвиток якого переважно розглядається владою як об'єктивна потреба та важливе ресурсне джерело суспільного розвитку. Саме тому в постіндустріальному суспільстві держава шляхом реалізації саме освітніх пріоритетів соціальної політики створює низку умов і стимулів як для розвитку самої мережі інститутів вищої школи, так і стимулів для самих громадян в аспекті забезпечення доступності здобуття вищої освіти для широкого загалу суспільства. Як відомо, протягом останнього десятиріччя в таких країнах, як Японія та США, досить ефективно і цілеспрямовано вживається низка заходів для переходу до забезпечення загальної вищої освіти.

Крім того, важливо враховувати, що в сучасних постіндустріальних суспільствах досить стрімко скорочується частка робочого часу, необхідного для створення матеріально-ресурсної

бази життєдіяльності людей. У результаті актуалізації цього процесу багато категорій трудящих потрапляють у ситуацію “змушеного дозвілля”. Таку тенденцію справедливо зазначає видатний західний соціолог Р. Дарендорф: “Не вистачає більше форм і кількості наявної роботи для того, щоб визначити структуру суспільств. У результаті й робота втрачає здатність до структуризації кожного особистого життя. Нереально виходити з того, що підготовка до роботи, її виконання, відпочинок від неї для подальшої роботи і вихід на пенсію як заслужена винагорода за життя в роботі є структурними елементами нашого життя” [2, 45].

Вочевидь, що з урахуванням цієї тенденції сучасним інститутам державної влади у своїй соціальній політиці необхідно, на нашу думку, істотно модернізувати саму структуру дозвільних практик у напрямі створення додаткових можливостей професійної соціалізації для окремих індивідів і певних соціальних груп.

Література

1. Головка Б. А. Концептуальна модель соціальних показників та індикаторів трансформації інституту освіти // Гуманізація вищої освіти: філософські виміри: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. / За ред. А. Ф. Славінської. — Суми; Бердянськ, 2004. — С. 232–235.
2. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою: Лекції на тему політики свободи у ХХІ ст. — К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. — 109 с.
3. Павловський К. Трансформація вищої освіти в ХХІ столітті. — К., 2005. — 230 с.
4. Судаков В. И., Алиев Р. М., Доброгорская О. В. Идеал социального государства и проблема социально адекватного менеджмента в системе высшего образования постсоветских стран // Болонський процес: реалізація положень Болонської декларації в системі вищої освіти України: Матеріали V Міжнар. наук. конф., м. Судаков, Автономна Республіка Крим, 20–22 вересня 2005 р. — К.: МАУП, 2006. — С. 197–203.